BE THE WAVE
AR FRIG Y DON

Stopio'r Bloc

Cynllun Gwers

cadwch keep
gymru'n wales
daclus tidy

MARINE CONSERVATION SOCIETY

UNDEB EWROPEAIDD
EUROPEAN UNION
Llywodraeth Cymru
Welsh Government
Cronfeydd Strwythurol a Buddsoddi Ewropeaidd
European Structural and Investment Funds

Ariennir gan
Lywodraeth Cymru
Funded by
Welsh Government

Nodau
• Dealltwriaeth glir o sut mae systemau carthffosiaeth yn gweithio a sut maen nhw'n cyfrannu at lygru afonydd a chefnforoedd • Codi ymwybyddiaeth o faterion yn ymwneud â sbwriel morol a llygredd ac annog disgyblion i weithredu'n adeiladol i wneud gwahaniaeth gwirioneddol
Amcanion
• Esbonio'r gwahaniaeth rhwng system garthffos gyfun a system garthffos ar wahân, taith y carthion drwy'r systemau hyn a'r effaith amgylcheddol. • Nodi'r hyn na ddylech fflysio i lawr y toiled a'r rhesymau dros hyn. • Gweithredu i ddatrys y problemau hyn a newid ymddygiad pobl. • Cymhwyso gwybodaeth o ffynonellau sbwriel morol i fywyd bob dydd drwy weithrediadau @BodArFrigYDon a rhaglen Eco-Sgolion.

Pwnc Eco-Sgolion	**Nodau Byd-eang**
• Dŵr • Sbwriel • Lleihau Gwastraff	• 6 Dŵr glân a glanweithdra • 12 – Defnydd cyfrifol • 14 – Byw o dan y dŵr

Diben	
Dysgwyr uchelgeisiol galluog sy'n: • Ymgymryd ag ymchwil a gwerthuso'n feirniadol yr hyn y maent yn ei ganfod • Adeiladu corff o wybodaeth Dinasyddion moesegol, gwybodus sy'n: • Cymryd rhan mewn materion cyfoes, deall ac ystyried eu gweithredoedd wrth wneud dewisiadau a gweithredu • Dangos eu hymrwymiad i gynaliadwyedd y blaned. Cyfranwyr mentrus, creadigol sy'n: • Cysylltu a chymhwyso eu gwybodaeth a'u sgiliau i greu syniadau a chynhyrchion.	
Beth sy'n Bwysig	**Cam Cynnydd 3/4**
Dyniaethau • Meddu ar ddealltwriaeth o gyfrifoldebau amgylcheddol, economaidd a chymdeithasol eich hun ac eraill wrth greu Gwyddoniaeth a Thechnoleg gynaliadwy yn y dyfodol • Esbonio sut mae effaith ein gweithredoedd yn cyfrannu at newidiadau yn yr amgylchedd a bioamrywiaeth. Gwyddoniaeth a Thechnoleg • Arsylwi a disgrifio'r ffyrdd y mae deunyddiau'n newid pan fyddant yn cael eu cymysgu gyda'i gilydd • Adnabod y gall yr hyn rwy'n ei wneud a'r pethau rwy'n eu defnyddio gael effaith ar fy amgylchedd ac ar bethau byw.	
Fframwaith Cymhwysedd Digidol	**Cam Cynnydd 3/4**
• Defnyddio amrywiaeth o feddalwedd, offer a thechnegau i greu canlyniad prosiect proffesiynol, unigol neu gydweithredol sy'n cynnwys ystod o gydrannau amlgyfrwng. • Sicrhau bod fy allbwn yn briodol at ddibenion penodol.	

Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd	Cam Cynnydd 4
• Rhannu, siarad ac ysgrifennu am fy meddyliau, fy nheimladau a'm barn gan ddangos empathi a pharch. • Cyflwyno fy ngwaith yn briodol mewn cyd-destunau digidol gan ddefnyddio confensiynau digidol priodol.	

Cynefin
Mae pob fideo sydd wedi'u cynnwys wedi'u gwneud gan Dŵr Cymru. Mae'r lluniau o fynyddoedd braster a llifogydd amgylcheddol i gyd yng Nghymru. Mae'r fideo Panorama yn cynnwys darn am Gymru. Gofynnir i ddisgyblion ystyried darpariaeth draeniau yn eu cymunedau ac ymchwilio i ba wybodaeth a ddarperir yn eu cymunedau eu hunain.

Gweithgaredd 1	Adnoddau ac Offer
Carthion a Draeniau Dangoswch y System Garthffos Gyfun ar y Pŵer Bwynt. Gofynnwch i'r dosbarth astudio'r diagram ac esbonio beth maen nhw'n gallu ei weld/beth maen nhw'n meddwl sy'n digwydd. Esboniwch sut mae system garthffos gyfun yn gweithio (defnyddiwch y nodiadau gwybodaeth gefndirol os oes angen). Esboniwch mai hyd at 20 mlynedd yn ôl, roedd gan bob tŷ yng Nghymru system garthffos gyfun – gofynnwch iddyn nhw ystyried pa system garthffos sydd yn eu tai nhw. Hefyd, esboniwch beth yw pwrpas draeniau llifogydd a'u bod yn gollwng yn syth i'r cefnfor. Gofynnwch iddyn nhw ystyried sut mae sbwriel yn cael effaith yma Esboniwch y ffeithiau sy'n cyfrannu at y broblem hon • Glaw trwm/cynyddol • Sbwriel yn mynd i mewn i ddraeniau llifogydd • Eitemau anaddas yn cael eu fflysio Dangoswch y System Garthffos ar Wahân ar y Pŵer Pwynt. Gofynnwch y dosbarth i astudio'r diagram hwn ac esbonio beth maen nhw'n gallu ei weld/ beth maen nhw'n meddwl sy'n digwydd. Dangoswch y ddwy System Garthffosiaeth. Gofynnwch i'r dosbarth esbonio pa un yw'r system orau. Esboniwch er bod y System ar Wahân yn datrys y broblem gychwynnol lanweithiol, mae problem enfawr y draeniau llifogydd a sbwriel dal yn bodoli (dangoswch ddiagram o draen llifogydd a sbwriel). Trafodwch ble ydych chi'n dod o hyd i draeniau llifogydd - o gwmpas yr ysgol, yn y gymuned, ger eu cartrefi ac yn y blaen. Gallwch fynd allan a chwilio am ddraen ger yr ysgol. Beth y gellir ei wneud i helpu atal y problemau hyn? Rhestrwch bob un o'r syniadau. Dangoswch y lluniau o'r stensiliau draen - yna gofynnwch iddyn nhw ddylunio rhai eu hunain. Gellir defnyddio'r rhai o amgylch tir yr ysgol/cymuned os caniateir	Cyflwyno Stopio'r Bloc Nodiadau Gwybodaeth Gefndirol DS: Mae pob un o'r lluniau yn y Cyflwyniad Stopio'r Bloc Cerdyn Pensiliau Sisyrnau sialc/paent chwistrell (os oes hawl i chi eu defnyddio ar y draeniau)

Gweithgaredd 2	Adnoddau ac Offer
Beth ydyn ni'n fflysio? Gwyliwch y fideo 'Loo Loo's Clubs' https://youtu.be/kwi5w0Qvc9I (1:59) Trafodaeth – Mae'r 3P (pi-pi, pŵ a phapur) yn iawn ond beth **ddylech chi ddim** fflysio i lawr y tŷ bach? Gofynnwch i'r dosbarth pam maen nhw'n meddwl hyn? Pa broblemau eraill fyddai'r eitemau eraill yn eu hachosi? Dangoswch ac egluro'r diagram 'o'r ystafell ymolchi i'r traeth' ('bathroom to beach') o'r ymgyrch Unflushables | City to Sea | The things you really shouldn't flush!. Gofynnwch iddyn nhw beth yw'r prif droseddwyr yn eu barn nhw (ffeithiau yn y nodiadau cefndirol am fwy o fanylion) Trafodaeth – Beth maen nhw'n meddwl sy'n digwydd i eitemau na ellir eu fflysio sy'n cael ei fflysio i lawr y toiled? Ydyn nhw'n meddwl eu bod yn dadelfennu, aros mewn un darn ac ati? Arbrawf • 4 cynhwysydd clir gyda chaeadau (e.e. jariau mawr neu boteli) sydd hanner wedi'u llenwi â dŵr • Weip gwlyb • Ychydig o ddarnau o bapur tŷ bach • Tusw • Darn o bapur cegin (Gallwch hefyd ddefnyddio eitemau eraill nad ellir eu fflysio - gwlân cotwm, ffon gotwm, tampon. Neu gallwch wneud yr arbrawf gyda weip gwlyb ac un o'r eitemau eraill). Trafodwch gyda'r dosbarth pa eitemau maen nhw'n meddwl sy'n iawn i'w fflysio ac a fyddai'n iawn i'w fflysio/ wedi fflysio eu hunain. Pam maen nhw'n meddwl ei fod yn iawn? Rhowch bob un o'r eitemau mewn cynhwysydd ar wahân gyda'r caead ymlaen a gofynnwch i 4 disgybl eu hysgwyd am tua 30 eiliad. Bydd y papur tŷ bach yn dadelfennu ond ni fydd y lleill. Gofynnwch i'r dosbarth – beth sydd wedi digwydd i'r eitemau yn y jariau? Beth yw eu barn ar ba un o'r eitemau sy'n iawn i fflysio nawr a pham? Esboniwch mai weips gwlyb yw'r troseddwyr gwaethaf a rhowch y ffeithiau i'r disgyblion (nodiadau'r athro).	Fideo Loo Loo's Club Cyflwyniad Stopio'r Bloc Cyfrifiadur /taflunydd 4 cynhwysydd clir gyda chaeadau (e.e. jariau mawr) hanner wedi'u llenwi â dŵr Weip gwlyb Ychydig o ddarnau o bapur tŷ bach Tusw Darn o bapur cegin Unrhyw eitemau perthnasol eraill rydych yn dymuno eu defnyddio (e.e. eitem ar gyfer y mislif , neu ffon gotwm (cotton bud))

Dangoswch y llun cyntaf o fynydd braster i'r disgyblion a gofyn iddyn nhw beth maen nhw'n meddwl yw e. Yna esboniwch beth yw e (nodiadau'r athro). Ewch drwy'r cyflwyniad yn esbonio effaith mynyddoedd braster sy'n cael ei phwysleisio ymhellach gan luniau y llifogydd amgylcheddol. Esboniwch fod pob un o'r lluniau hyn wedi'u tynnu yng Nghymru - dyma beth sy'n digwydd yn ein carthffosydd. Gofynnwch iddyn nhw feddwl am sut y gellid osgoi'r problemau hyn	Cyflwyniad Stopio'r Bloc

Gweithgaredd 3 – Stopio'r Bloc	**Adnoddau ac Offer**
Edrychwch ar rai o'r adnoddau isod i weld manylion am ymgyrchoedd sy'n ceisio dod i'r afael â'r broblem hon – Poster - citytosea.org.uk Fideo - https://youtu.be/csKOddp_y8A(0:10) Poster - SC_bathroom_V7.jpg (4961×3508) (seachangeproject.eu) Poster -Dirty-Dozen-English-2019.jpg (2339×3308) (thinkbeforeyouflush.org) Taflen - TBYF-brochure.jpg (847×595) (thinkbeforeyouflush.org) Gwefan - Think Before You Flush Meddyliwch am y toiledau yn eich ysgol, beth sy'n cael ei wneud i sicrhau nad yw'r '**Pethau nad ellir eu fflysio'** yn cael eu rhoi yn y tŷ bach? Bydd pob disgybl (neu mewn parau) yn cynllunio/dylunio ymgyrch fer i godi ymwybyddiaeth yn yr ysgol o'r pethau nad ellir ei fflysio a pham bod hyn yn bwysig. Anogwch nhw i fod mor greadigol â phosibl er mwyn dal sylw pobl a sicrhau'r hyn maen nhw'n ei greu yn addas i'w bwrpas a'i gynulleidfa (e.e. pwrpas - codi ymwybyddiaeth o'r pethau **NAD** ellir eu fflysio, cynulleidfa - disgyblion eraill yn yr ysgol). Gall yr ymgyrchoedd gynnwys – posteri, taflenni, fideos, logos a sloganau, negeseuon ar y cyfryngau cymdeithasol. Dylid dangos a rhannu syniadau â gweddill y dosbarth a thrafod eu heffaith bosibl	Cyfrifiadur/taflunydd Papur/beiros Dyfeisiau ar gyfer ymchwil (pob pâr) Dyfeisiau ar gyfer ffilmio os oes angen.

#ArFrigYDon

Cymhwyso’r wybodaeth a gafodd ei chasglu yn y wers fel dinasyddion moesegol a gwybodus. Mae’n agwedd bwysig i sicrhau bod disgyblion yn gwybod bod ganddynt y pŵer i weithredu a gwneud newidiadau yn eu bywydau eu hunain ac o fewn yr ysgol. Mae’n gam cadarnhaol hefyd sy’n helpu i gydbwyso rhai o’r effeithiau negyddol a gafodd eu harchwilio yn y wers.

Penderfynu ar weithred/gweithredoedd i’w cymryd naill ai fel unigolion neu ddosbarth. Dyma rai awgrymiadau neu gallai’r dosbarth benderfynu ar rai eu hunain.

Ysgol:

- Trefnu casglu sbwriel ar diroedd yr ysgol yn rheolaidd
- Gweithredu ar yr ymgyrchoedd a gafodd eu creu yn y dosbarth – cydweithio a defnyddio’r adnoddau yr ydych wedi’u dylunio i ddechrau ymgyrch yn yr ysgol

Unigolion:

- Gweithredu ar yr hyn yr ydych wedi’i ddysgu heddiw - gwnewch yn siŵr yr ydych yn fflysio’r pethau cywir yn unig. Taflwch weips, eitemau ar gyfer y mislif, ffyn cotwm a chewynnau yn y bin.
- Peidiwch â thaflu sbwriel! Pwysleisiwch i eraill y gall sbwriel fynd i’r afonydd a’r moroedd a’i fod yn niweidiol iawn i’r amgylchedd.
- Cefnogwch ymgyrchoedd wedi’u trefnu megis ‘Unblocker awareness campaign’, ‘Surfers Against Sewage’, ‘#EndSewagePollution. Ailgylchwch ac addo ‘#StopFlushingWipes’ gyda’r ‘Rivers Trust’.

Gweithgareddau Gwahanol	Adnoddau ac Offer
Gweithgaredd 1 Gwyliwch bennod Panarama 'River Pollution Scandal' i weld ffyrdd eraill mae carthion heb ei drin yn cyrraedd ein dyfroedd. https://www.bbc.co.uk/programmes/m000vk71 Fel dosbarth, trafodwch ffyrdd i fynd i'r afael â'r broblem benodol hon (megis ysgrifennu llythyron i'r cwmnïau dŵr) a gweithredu rhai o'r syniadau a'r camau gweithredu. Gweithgaredd 2 Gwyliwch y fideo Dŵr Cymru isod - Mae Ella yn esbonio - https://www.youtube.com/watch?v=eY80E269m9M (1:38) Y disgyblion i feddwl am ffyrdd i osgoi hyn (naill ai ar y bwrdd gwyn fel dosbarth neu gan ddefnyddio diagram corryn fel parau/unigolion).	Fideo Llygredd Afonydd

cadwch keep
gymru'n wales
daclus tidy

33-35 Heol yr Eglwys Gadeiriol, Caerdydd, CF11 9HB | 33-35 Cathedral Rd, Cardiff, CF11 9HB

029 2025 6767 keepwalestidy.cymru info@keepwalestidy.cymru

Cadwch Gymru'n Daclus yn gwmni wedi ei gyfyngu trwy warant. Rhif Cwmni: 4011164 Rhif Elusen: 1082058 Rhif TAW: 850 3958 13

Keep Wales Tidy is a Company Limited by Guarantee. Company Registration Number: 4011164 Charity Registration Number: 1082058 VAT Registration Number: 850 3958 13